

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний авіаційний університет
Інститут доуніверситетської підготовки

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ В СИСТЕМІ ОСВІТИ
«ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД –
ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА –
ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД»

Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної
конференції
28 травня 2015 року

КИЇВ 2016

УДК 373.57:378 (063)

ББК Ч 448.44 я431

А 437

Актуальні проблеми в системі освіти «загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад»: зб. матеріалів І Всеукраїнської науково-практичної конференції, 28 травня 2015 р., м. Київ, Національний авіаційний університет / наук. ред. Н. П. Муранова. – К : – НАУ, 2015. – 256 с.

До збірника увійшли статті доповідей учасників І Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми в системі освіти «загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (28.05.2015 р., м. Київ), що проводилася в Інституті доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету спільно з науковими установами та навчальними закладами освіти України.

Адресований науковцям, викладачам ЗНЗ, ВНЗ, аспірантам і працівникам з галузі освіти.

Редакційна колегія:

Муранова Н. П., доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (голова);

Буркова Л. В., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи Інституту обдарованої дитини НАПН України (заступник голови);

Черішко С. І., заступник директора з навчальної роботи Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бруяка О. О., кандидат технічних наук, доцент, начальник навчально-методичного відділу Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету;

Бугайов О. Є., кандидат технічних наук, доцент кафедри базових і спеціальних дисциплін Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету.

Рекомендовано до друку науково-методично-редакційною радою Інституту доуніверситетської підготовки Національного авіаційного університету (протокол № 4 від 30.05.2015 р.).

УДК 37.042:371(043.2)

Оржехівська Аліна
м. Київ

МОТИВАЦІЯ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЯК УМОВА РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ СУЧАСНОГО НАВЧАННЯ

У статті розкрито зміст поняття «мотивація», охарактеризовано основні чинники, що стимулюють учнів до навчання. Розглянуто сутність пізнавальних і навчально-пізнавальних мотивів, методи критичного мислення та формування творчої особистості. Визначено рефлексію як інструмент критичного мислення.

Ключові слова: мотивація, система мотивів, пізнавальні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви, творче мислення, методи навчання, рефлексія, критичне мислення, творча особистість.

The concept of motivation is explained and the main factors that encourage pupils to learn are described. The essence of cognitive and educational motives as well as critical thinking methods and creative individual formation methods has been explained. The concept of reflection is presented as a critical thinking tool.

Keywords: motivation, system of motives, cognitive motives, educational motives, creative thinking, teaching methods, reflection, critical thinking, creative individual.

З розбудовою України як незалежної держави, змінилися і орієнтири та напрями освітньої діяльності в процесі навчання. Навчати і виховувати учнів так, як загальноосвітня школа робила це ще 5–7 років тому назад, уже не можна. Як зазначають зарубіжні колеги, цивілізований світ сприймає Україну як незалежну державу, проте не вважає її досить могутньою та недостатньо досконалою. Серед однієї з ознак недосконалості на першу позицію мажна поставити недостатній рівень розвитку освіти. Не зважаючи на світову кризу в економіці, освіта в Україні сьогодні не може вже залишитися на тих засадах змісту, структури і сучасних педагогічних та інформаційних технологій, що використовувалися багато років потому, так як без руху вперед та розвитку – освіта не має перспективи.

Сьогодні освіта має бути орієнтована на особистість, на формування високоморальної, мобільної у своєму розвитку людини, яка добре розуміє, що робить, куди й навіщо йде, яка обов'язково розвине власний талант та здібності, дані їй природою.

Одним із шляхів, що допоможе досягти високого рівня розвитку особистості, є формування мотивації. Адже сьогодні не завжди учень не мотивований на навчання, а вчитель – вчити. Так, вчений Є. Ільїн розглядає *мотивацію* як систему мотивів або стимулів, що спонукають людину до конкретних форм діяльності або поведінки. *А мотив* – це спонукальна причина дій і вчинків людини. Основою мотиву людини є завжди її потреби [1].

За ступенем впливу чинників навчання на продуктивність, навчання, мотивація посідає перше місце.

Продуктивність навчання залежить як від внутрішніх стимулів навчання, так і від зовнішніх (педагогічних, суспільних, економічних).

Основними чинниками, що стимулюють учнів до навчання можуть бути: привабливість роботи на уроці, співпраця, схвалення успіхів, використання намірів учня, визнання гідності, показ досягнень, пошук нестандартних рішень тощо.

Науковець А. Маркова відзначає, що *навчально-пізнавальні мотиви* формуються в процесі самої навчальної діяльності, тому важливо, як ця діяльність здійснюється [2].

Провідними серед *пізнавальних мотивів* є інтерес до знань і до процесу їх здобуття, бажання дізнатися якомога більше, розширити свій кругозір, цікавість до певних предметів, явищ. Розрізняють декілька стадій розвитку інтересів: цікавість, допитливість, пізнавальний і теоретичний інтерес [3].

На стадії цікавості учні можуть захопитися тим чи іншим об'єктом, але в них не виникає прагнення до пізнання їхньої суті. Саме інтерес є основою уваги в пізнавальній і дослідницькій діяльності. Зацікавлена людина – захоплена, її увага, погляд, слух спрямовані на об'єкт інтересу [4]. І якщо ставлення учнів до навчання позитивне, то надалі такі учні будуть уважними на уроці.

Та, на жаль, не всі школярі характеризуються *позитивними ставленнями до навчальної діяльності*. Є чимало байдужих до навчання і навіть тих, хто негативно ставиться до школи. У такому випадку, одним із шляхів формування позитивного ставлення до навчання є створення позитивних мотивів до нього. Матеріал на етапі навчально-пізнавальної діяльності має подаватися в такій формі, щоб викликати в учнів емоційний відгук, зачепити їхнє самолюбство, тобто бути достатньо складним, добре ілюстрованим, покликаними активізувати пізнавальні процеси психіки. Досягти цього можна

завдяки груповій формі навчальної діяльності. Саме робота в групах дозволяє вчителю залучити навіть невмотивованих учнів до виконання поставленого завдання. Вони не можуть відмовитися виконувати свою частину роботи, оскільки виникає бажання бути не гіршим за інших. І знання та навички учні отримують як результат власної діяльності [1].

Для того, щоб навчання з репродуктивного перетворилося на продуктивне, щоб розвивати творче мислення, уміння самостійно здобувати знання, напрацьовувати вміння, необхідна мотивація пізнавальної активності та інтересів учнів. На уроці мотиваційно-пізнавальну діяльність потрібно проводити так, щоб:

- викликати в учнів бажання не тільки пізнати суть поняття, а й захоплюючі сфери пізнавальної діяльності;
- учні відчули здивування, «що це не так уже й важко», «як я раніше цього не знав?»;
- мета вчителя була цілком сприйнята учнем;
- учень достатньо оволодів компетентністю для організації самонавчання;
- спрямувати учня на вирішення протиріч;
- зорієнтувати на застосування знань і вмінь у нових соціальних умовах;
- розвивати увагу учнів.

Для цього варто скористатися такими методичними прийомами, як залучення індивідуального досвіду учня, «асоціації на дошці», «мозковий штурм», «проблемно-мотиваційні завдання», висування та перевірка гіпотез тощо.

Формування творчої особистості залежить і від позитивних мотивацій, зокрема потреби у вирішенні певної проблеми. Відсутність такої мотивації практично не залишає шансів на успіх. Основними напрямками активності суб'єкта в мотиваційному самовизначенні є інтеграція, внутрішня узгодженість мотиваційної сфери, усунення протиріч, а також перевірка можливостей і доцільності життєвої мети, що формується. Процес навчання має бути побудований так, щоб учень увесь час відчував себе його суб'єктом, розвивав власні здібності, виховувався творчою повноцінною особистістю. Якщо вчитель правильно узгодить зміст навчання, його методи, форми і засоби з власними інтересами учнів, то тим самим перетворить школярів на суб'єктів навчально-виховного процесу; узгодить темп, ритм і

складність процесу навчання з можливостями учнів – вони відчують свою неабияку значимість, і у них виникне бажання її підтвердити.

Основою формування творчої особистості є *проблема індивідуальності*. У це поняття видатний вчений-педагог А. Макаренко включав вияв соціальної своєрідності людини, повноту сформованості її особистості [5]. Для цього викладач має в будь-якій навчальній дії надавати учневі свободу вибору. Цей вибір учень здійснює свідомо, самостійно, у співпраці з однокласниками. Допомагають у цьому йому різні *методи комунікативно-діалогічного навчання*. Вони дають можливість залучити учнів до активних досліджень, результати яких можуть стати для них відкриттям нового, невідомого. Таке навчання через відкриття, «новий погляд», допоможе у розв'язанні задач (проблем) повсякденного життя.

Боксерові ставлять удар, співакові – голос, а завдання вчителя – поставити (сформувати) критичне мислення учня. Під *критичним мисленням* розуміють таке соціальне й самостійне мислення, що базується на вихідній інформації, починається з пошуку, формулювання і усвідомлення проблем, а завершується самостійним її розв'язанням, що обґрунтовується переконливими аргументами. Зрозуміло, що сформувати критичне мислення в умовах суб'єктивного навчання – неможливо. Розвиток критичного мислення вимагає організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників процесу навчання [6].

Технологію критичного мислення через читання і письмо розробляли вчені Дж. Стіл, Заїр-Бек. Вони виділяють у ній три фази: виклик, осмислення змісту і рефлексію. Тобто «учень у процесі навчання сам конструює цей процес, виходячи з реальних і конкретних цілей, сам відстежує напрям свого розвитку, сам визначає кінцевий результат» [6].

Саме головне в процесі навчання критичного мислення – учти спілкуванню у співпраці з усіма учнями. Так, завдяки спілкуванню в малих групах, вибудовується ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків (посилка – причина – наслідок).

Інструментом критичного мислення є *рефлексія*. Рефлексивні знання про власні можливості є основою вміння вчитися. Завдяки рефлексії учень активно формує в собі творчий потенціал [7]. Цей процес постійно супроводжується як позитивними емоціями учнів (радість, цікавість, упевненість у своїх можливостях), так і негативними (страх, гнів, переживання) емоціями здивування, формуванням ціннісних орієнтацій.

У процесі мотивації творчої діяльності учнів варто спиратися на романтичні емоції – потяг до всього незвичного, таємничого, невідомого. Емоція керує діями учнів, впливає на їх точність, призводить до змін у процесі мислення, спостережливості, пам'яті.

Отже, запропоновані методи і підходи до організації навчально-виховного процесу здатні реалізувати принципи суб'єкт-суб'єктивного навчання і сприяють реалізації завдань, окреслених Національною доктриною розвитку освіти України (2002).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2002. – 512 с.
2. Маркова А. К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте : пос. для учителя. / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1983. – 96 с.
3. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии ДОС : учеб. пос. / Г. К. Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 256 с.
4. Онищук В. А. Урок в современной школе : пос. для учителя. / В. А. Онищук. – М. : Просвещение, 1986 – 191 с.
5. Погляди педагогів на індивідуальний підхід виховання [Електронний ресурс]. / Режим доступу : <http://www.novopedahohika.com/noloms-782-1.html>.
6. Терно С. О. Методи розвитку критичного мислення школярів в процесі навчання історії [Електронний ресурс]. Терно С. О. / Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. – К. : Либідь, 1997. – 375 с.